

Van poppenspeler tot acteur van Christus

| DOOR: STEVEN VAN GALEN |

Jozef van den Berg was tijdens de jaren tachtig van de vorige eeuw een internationaal vermaard poppenspeler die in vele landen zijn publiek op een magistrale wijze bespeelde. Zijn voorstellingen waren sprookjesachtige, allegorische verhalen voor volwassenen en kinderen, verteld in dialogen door de acteur en zijn 'familie'. Die bestond uit een zevental zeer eenvoudige poppen. Veelal speelden de stukken zich af op symbolische plaatsen. Op een eiland, in de woestijn, aan zee of aan de voet van een toren, waar de zwervende man met zijn poppen belandde en waar zich vervolgens een avontuur ontrolde. Het idee van auteur Jonckheere om Van den Bergs levensverhaal in te delen volgens het stramien van een theatervoorstelling (proloog, deel 1, pauze, deel 2) is eenvoudig en briljant. Want het schept de mogelijkheid om tussen biografische intermezzo's door, belangrijke tekstfragmenten uit Van den Bergs omvangrijke oeuvre als dramateksten op te nemen. Deze nemen de lezer mee naar het dramatisch hoogtepunt in Van den Bergs carrière, op 14 september 1989 in Antwerpen. Die avond sprak Van den Berg zijn publiek toe met de volgende woorden: 'Ik zal nooit meer spelen. Ik ben een werkelijkheid genaderd die niet meer te spelen is. (...) Uiteindelijk kwam ik tot de conclusie (...) dat de zoekster zoekt, maar hij wordt gevonden. Daarom sta ik vanavond voor het laatst op de planken. (...) U denkt nog steeds dat het niet waar is wat ik zeg. U vergist u en dat is het bedrieglijke van theater. Theater is onwaar.'

Zo eindigde Van den Bergs zoektocht naar de betekenis van 'levensloop en eindbestemming'. Sinds begin jaren negentig woont hij, bekeerd tot de Orthodoxe Kerk, in een hutje in Neerijnen, waar hij bidt, schrijft en leest. En als het leven van alledag dat vraagt, helpt hij de buurman met het aanleggen van een tuinpad.

Groningen

Van den Bergs zoektocht begon op 30 januari 1962, toen de dertienjarige Jozef te horen kreeg dat zijn vader gestorven was.

Enkele maanden later stierf ook zijn beste vriend Fritsje. In diezelfde periode wordt hij verkozen tot hoofdrolspeler in een schoolvoorstelling. Deze 'dubbele verlieservaring en succesbeleving' zou de basis vormen voor Van den Bergs loopbaan. Hij wordt eind jaren zestig aangenomen op de toneelschool in Arnhem, verlaat die voortijdig en gaat met zijn vriendin in een boerderijtje in Groningen wonen. 'Daar ontvouwt zich langzamerhand het plan van een eigen, uitneembare poppenkast', schrijft Jonckheere.

Rondtrekkend langs scholen, clubhuizen en theaters, voornamelijk in het noorden van het land, krijgt Van den Bergs loopbaan gestalte. Als hem in 1980 de Hans Snoekprijs wordt toegekend, breekt een nieuwe periode aan. In het deel 'De Zoekende Jongeman Met Zijn Poppen' worden de poppen aan de lezer voorgesteld. 'Virtuoos in hun eenvoud', 'een bijna-mensje met een eigen karakter', schrijft de auteur. Het volgende deel, 'De Zwervende Jongeman En Zijn Reizen' is, de kern van het boek. Daarin zijn de beschrijvingen van en veel tekstfragmenten uit de tien voorstellingen opgenomen die het hart van Van den Bergs oeuvre vormen: onder meer *Moeke en de Dwaas*, *Het Geheim van de Toren*, *De Geliefden*, *De Pleisterplaats*.

Nooit af

De teksten zijn prachtig door hun eenvoud en symboliek. De interviewfragmenten met Van den Berg die ertussendoor zijn opgenomen maken duidelijk waar het hem om te doen is, zonder het mysterie te ontraadselen. 'De dood krijgt een grote plaats in mijn werk, maar het leven daarom niet minder. De verhalen die ik speel gaan meer over de innerlijke wereld van de mens dan over de uiterlijke, alhoewel de wereld buiten de mens ook een afspiegeling is van zijn innerlijke wereld. Ik zoek eigenlijk voor die tegenstellingen die ik in mezelf en om me heen aantref, iets wat daarboven uitstijgt, iets dat die tegenstellingen opheft, laat wegvallen.'

De theaterteksten, interviewfragmenten en recensies uit binnen- en buitenland smelten samen tot één dramatisch geheel: Van den Bergs steeds intensievere zoek-

- ❖ Jozef van den Berg
- ❖ Francis Jonckheere
- ❖ ISBN 9789401418447
- ❖ Lannoo

tocht 'naar wat echt en waar en blijvend is.' Een voorstelling was bij Van den Berg dan ook nooit af, maar evolueerde al spelend. Net als zijn hele oeuvre. Die voortdurende ontwikkeling culmineerde in 1987 in *De Pleisterplaats* tot het laten verdwijnen van zijn hele poppenfamilie. In 1989 kwam Van den Berg terug met de solo *Genoeg Gewacht*, waarmee hij een vervolg wilde schrijven op Bckett's beroemde stuk *Wachten op Godot*. In *Genoeg Gewacht* loodst de onzichtbare lichttechnicus de zwerfer die op het toneel op zoek is naar zijn theatertekst, door de voorstelling. Wanneer die tekst hem aan het einde van de voorstelling wordt aangereikt, bevat die exact de woorden die de zwerfer tijdens die avond heeft uitgesproken. De cirkel is rond, het verhaal kan van voren af aan beginnen.

Het is een prachtig boek geworden, vooral doordat de speurtocht van de zwervende jongeman de spanning steeds verder opvoert. Logisch dat in het laatste deel, 'De Acteur Van Christus En Zijn Parabels', die spanning verdwenen is. Daar heeft de niet meer zo jonge man zijn bestemming gevonden. Maar de weg erheen is aangrijpend, poëtisch en ook vaak amusant. Lees dit boek en laat u betoveren! ◀